

יש מפרשים בדעת הרמב"ם שפסק חכמים שנימול לשמונה ואעפ"כ אין מחללים עליו שבת, שנתמעט מקרא ד'ביום השמיני' משום שאין אמו טמאה לידה, אך לא מקרא ד'בן שמונת ימים ימול' שנאמר במילת אברהם אבינו (עפ"י הגר"ח הלוי שם; שפת אמת. וע"ע בית ישי קו, ג; אבי עזרי הל' מילה שם).

ג. להלכה, לקח שפחה לעובריה – נימול ביום שנולד, שקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא ואין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהא הבן 'יליד בית' שנימול לשמונה (עפ"י רמב"ם מילה א, ה; ריא"ו. וכן דעת שאר הפוסקים בעלמא, קנין פירות לאו כקנין הגוף. ע' ב"ב קלו-קלז).

ד. משמע מהגמרא ומהרמב"ם שאף על פי שהאם לא טבלה לשם שפחות וגם הוולד נכרי הוא ואין עליו דין 'עבד כנעני', חייב האדון למולו כיון שיליד ביתו הוא, ואף אם אין בו דין 'יום השמיני'. ותימה על מה שכתב בשאגת אריה (נג) שאין חיוב לרב למול עבד הנוול משפחה שלא טבלה לשם שפחות (עפ"י אבי עזרי ריש הלכות מילה).

ה. נכרית מעוברת שנתגיירה ואחר כך ילדה – הבן נימול לשמונה ודוחה שבת, שאינו נחשב כמי נתגייר בעצמו בטבילה והרי זו מילת גירות אלא בן ישראלית הוא מלידה (כן הורה בפסקי הלכות לר"ד מקרלין ח"א ד"ו, הובא בשו"ת אחיעזר ח"ד מד – והסכים כן למעשה).

דף קלו

רי"ט. א. ילוד אדם פחות משלשים יום או בהמה פחות משמונה ימים, האם חוששים להם משום נפל? אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה זו?

ב. שחיטת בהמה שלא כלו חדשי עיבורה, וכן שחיטת טריפה – האם מוציאות הן מידי טומאת נבלה?

א. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם ושמונה ימים בבהמה – אינו נפל (ופדויו מבן חדש תפדה; ומיום השמיני והלאה ירצה). הא לא שהה – ספק נפל הוא. וחכמים חולקים וסוברים שאינו נפל.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרשב"ג. וכן נהגו למעשה כמה אמוראים (רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, רב דימי בר יוסף, רב אשי). ומדברי רבינא בשם רבא מבואר שסומכים על דעת חכמים במקרה מסוים; מי שמת והשאיר בן קטן ומת הבן בתוך שלשים ללידתו, ועמדה אמו ונתקדשה לאשת כהן, והרי לרשב"ג ספק-נפל הוא ואמו צריכה חליצה – אמר רבינא בשם רבא: לא תחלוץ (כי אם תחלוץ, תיאסר על בעלה הכהן (רש"י); או גם אם לא תאסר מספק, אין לחלוץ בספק מחשש שיהיו אנשים שיטעו ויאמרו התירו חלוצה לכהן (תוס') – הלכך יכולה לסמוך על דעת חכמים]. ורב שרביא בשם רבא אמר: חולצת.

כן מבואר לפירוש התוס', והלכה כרבינא (רמב"ם יום ב, כא; אה"ע קסד, ז). ומשמע ברמב"ם (כפי שבאר הגר"א אה"ע קנוד) שהטעם לסמוך כאן על חכמים, כי אף רשב"ג לא חשש לנפל אלא מדרבנן אבל מדאורייתא חולכים אחר הרוב (וכן דעת התוס' ביבמות לו), ולכך אין אוסרים האשה על בעלה מספק כזה. ויש מפרשים: הואיל ונגמרו סימניו, יש לסמוך על דעת רבי שוולד גמור הוא ולא להוציאה מבעלה, שהרי אף לרשב"ג אינו אלא ספק (ערמב"ן). ויש שפרשו (ע' בתוס' יבמות לו סע"ב) שלא סמכו על חכמים אלא ביום שלשים, אבל קודם לכן חולצת.

והוכיחו מדברי האמוראים [שלא כמו שנמסר בתחילה מאביי] שמחלוקתם אמורה כאשר מת בתוך הזמן הזה ממאורע חיצוני כגון שנפל מן הגג או אכלו ארי ואי אפשר לדעת אם היה בן קיימא אם לאו, אבל פיהק ומת – דברי הכל מת הוא.

לדברי רבנו יונה, 'פיהק' לאו דוקא אלא הוא הדין חלה ומת. והרז"ה כתב: דוקא פיהק ומת שמוכח הדבר שיש בו ריעותא, אבל חלה – הרי זה כאכלו ארי. וכן נחלקו להלכה בדין חלה ומת (ערשב"א).

עוד מבואר בסוגיא שאם ידוע לנו בו שכלו לו חדשי עיבורו – לדברי הכל בר קיימא הוא לכל דבר, אפילו הוא בן יומו (וכותנן בנדה מג:).

משנכנסה הבהמה לליל השמיני ללידתה – יצאה מחשש נפל (שמקצת היום ככולו, ככתוב והיה שבעת ימים תחת אמו – הא בלילה ראוי הוא. רש"י. וע"ע קה"י זבחים ט), אבל באדם – יום שלשים כלפני שלשים. ורבי עקיבא מסופק אם יום שלשים כלפניו או כלאחריו (תוס' עפ"י בכורות מט). יש סוברים שפיהק ומת ביום השלשים, לחכמים אינו נפל (עפ"י בה"ג, מובא בתוס' יבמות לו סע"ב, וכן הביאו שם מגרסת רש"י כאן).

הנפקותות המבוארות בסוגיא; התר אכילת בהמה שנשחטה בתוך שבעה ימים ללידתה [וממילא נפקא מינה אם הוא מוקצה ביום טוב] – לרשב"ג אסור ולחכמים מותר, ולרשב"ג יתכן אף שאין שחיטתה מוציאתה מידי תומאת נבלה (כן סוברים חכמים בבביתא, כדלהלן). וכן פסק הרמב"ם הל' אבה"ט ב,ו. נפקותא נוספת: האם הילוד שמת בתוך שלשים פוטר מן היבום אם לאו. וכן לענין אבלות; האם מתאבלים עליו ומברים את האבל כעל כל בר קיימא, אם לאו.

משמע בגמרא שגם אם שחטו הבהמה תוך שבעה – אסורה בדיעבד, וכמעשה דרב פפא ורב הונא ברדר"י [ואין לוקים על אכילתה. רמב"ם מאכ"א ד,ד]. ומקצת פוסקים כתבו להקל בדיעבד [ולדבריהם צריך לומר שהאמוראים החמירו על עצמם ולא מן הדין], אבל הסכמת הפוסקים לאסור, ואף בספק, ואף אם נכרי מעיד עליה (ע' יו"ד טו ובחושני רעק"א ו"פ; שו"ת הרדב"ז ח"ב תשט, ע"ש. וע"ע בית הלוי ח"ב ה,ו).

ואם ידוע שלא מלאו לבהמה שמונה ימים, אעפ"י שבריא ויש לה שינים וקרנים ושערות – אסורה. ואם אין ידוע גילה, כתבו כמה אחרונים שאפשר להסתמך על סימנים מסוימים בגופה – אך זה רק במקומות שאותם סימנים מופיעים ברוב הבהמות רק לאחר שמונה, אבל במקומות שהסימנים רגילים להופיע בתוך שמונה, כגון עגלים שבמקסיקו – אין להסתמך על אותם סימנים (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב יד).

עוד משמע בסוגיא, שלפי הדעה האומרת מכשירי מילה דוחים את השבת, אם ננקוט כרשב"ג לחוש בו בנפל – אין מחללים עליו כשאין ידוע שכלו לו חדשיו, אבל למול בשבת אין חשש, כי לפי הצד שאינו בן קיימא, הלא כמחתך בבשר בעלמא הוא ואין כאן מלאכה.

יש מפרשים שלדברי רבא אין למול בשבת אם אין ידוע שכלו לו חדשיו – שהנפל אינו נחשב כבשר המת ויש בו משום חבלה בשבת, כמו טריפה (עפ"י רמב"ן). וכן דעת הרי"ף והר"ח להלכה (כמבואר בראשונים).

ונפסק בשלחן ערוך שכל שגמרו סימניו – מלים אותו בשבת. לא גמרו סימניו; אם הוא בן שמונה ודאי – אין מלים ואין מחללים, שהריחו כאבן. ספק בן שמונה ספק בן שבעה – מחלוקת הפוסקים אם מלים בשבת אם לאו (ע' רמב"ם א, יד ובכס"מ; יו"ד רסו, יא בשו"ע ורמ"א ו"פ). וכתבו אחרונים שעכשיו אף בן שמונה יכול לחיות, ונראה שנשתנו הדברים בזה, ודאי מחללים עליו את השבת להצלתו.

ב. השוחט את הטריפה, אפילו טריפה מן הבטן – הוציאתה השחיטה מכלל 'נבלה' (מן הבהמה – פרט לטרפה ששחטה).

שחט 'בן שמונה' [או אף אם אין ידוע שכלו לו חדשיו, ושחטו בתוך שבעה ימים ללידתו] – מטמא (אשר היא לכם לאכלה – להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו. ופרשו שלדברי הכל מת הוא (כרשב"ג), אלא שנחלקו האם יש לדמותו לטרפה אם לא מפני שאין במינו שחיטה כטריפה שיש במינה שחיטה. הלכה שאין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה (רמב"ם הל' אבות הטומאות ב,ו כפירוש הכס"מ).

דף קלז

רכ. א. מי שטעה ומל בשבת תינוק שזמנו למול אחר השבת או בערב שבת, האם חייב חטאת?

ב. קטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר – כיצד?

ג. קטן שחלה, מתי מלים אותו?

ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה? בעל בשר הנראה כערל, מה דינו? המל ולא פרע את המילה, מה דינו?

ה. אלו הן ברכות המילה בישראל, בגר ובעבד?

א. מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח מל את של אחר השבת בשבת; לסתם משנתנו כפי שהיא שנויה לפנינו (וכן שנה רב הונא על פי דברי ר"ש בן אלעזר בברייתא) – חייב חטאת (שהטועה בדבר במצוה ולא עשה מצוה – חייב). ולדברי רבי מאיר בברייתא (וכן שנה רב יהודה במשנתנו) – רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר (מפני שטרדתו במצוה, ואינה דומה לשגגה המחייבת חטאת האמורה בעבודת כוכבים).

אחד למול בערב שבת ואחד בשבת, ומל את של ערב שבת בשבת; לסתם משנתנו (ורב הונא עפ"י ר"ש ב"א) רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר מפני שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. [רבי אמי (בפסחים עב) פירש שלא פטר רבי יהושע אלא כשהקדים למול את של ערב שבת בשבת, אבל קדם ומל את של שבת – חייב אף לרבי יהושע]. לדברי רבי מאיר (וכן שנה רב יהודה במשנה) המל את של ערב שבת בשבת פטור בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע.

הרמב"ם (שגגות ב,ח) פסק לפטור בשניהם – 'שהרי יש לו רשות למול אחד מהן בשבת ושבת דחוייה אצלו ומצוה עשה, אע"פ שהם שני גופין הואיל וזמנו בהול אינו מדקדק'.

ודוקא בכגון אלו שניתנה שבת לידחות אצלו במילה אחת, אבל אם קדם ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל את של ערב שבת (וכן אם מלכתחילה אין לו תינוק שזמנו למול בשבת. רמב"ם שגגות ב,ח), שנה רבי חייא שרבי מאיר מחייב מפני שלא ניתנה שבת לידחות אצלו כלל (הלכך לא היה טרוד במצוה והרי זה כשאר שוגג).

ב. קטן נימול לשמונה ימים עד שנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד? – כדרכו – נימול לשמונה.

נולד לבין השמשות – נימול לתשעה (שמא ביהש"מ יום הוא והרי נימול ליום התשיעי. ואין למולו בין השמשות של שמיני-תשיעי, שאי אפשר לכוון הרגע שהיא שוה בדיוק לשעה שנולד ויתכן שנולד ביום הבא ועתה הוא נימול לשביעי. עפ"י ירושלמי ה"ה).